

Интересни и редки растения

Публикувано от legolas на 2011-04-16

ИНТЕРЕСНИ И РЕДКИ РАСТЕНИЯ

Географското положение на нашата страна, богатството на релефни форми, различните климатични влияния и сложната геоложка история са онези съществени предпоставки, под чието действие българската растителност има днешния изглед и състав. Не по-малка роля за развитието на един богат и интересен растителен свят играят т. нар. мезо- и микро-екологични фактори, определящи жизнените условия на различните биотопи. Влажни скални пукнатини, планински поляни, блатни води с висока киселинност на водата и тинята, топли почви с обилно съдържание на варовик, припечни скатове и т. н. са част от условията, към които са приспособени множество интересни растения. Преди да започнем нашето запознаване с тях, трябва да се спрем на съдържанието на няколко термина.

Развитието на растителния свят е резултат на сложен комплекс от причини, чието действие трябва да проследим в исторически аспект. Постепенната промяна на земната кора е довеждала до смяна на различните типове растителност през геологичните епохи. Тъй като в повечето случаи промените са били неблагоприятни, голяма част от съществуващата растителност е измирала. Независимо от условията, някои особено пластични в биологично отношение групи са успели да преживеят критичните периоди. Това са т. нар. «реликтни» (остатъчни) групи или видове. Изчезването на дадена група или отделен вид е свързано с ограничаването на районите на разпространение — повечето от реликтите имат малки ареали или се срещат само на определено място, където условията са били запазени сравнително непроменени. Така стигаме до съдържанието на понятието «ендемизъм», отразяващо степента на географското разпространение на групата или вида. В различните случаи мащабите на ендемизма са различни. Ареалът на планинската хвойна се простира в Азия и Америка, добре познатите ни бук и ела се срещат само на европейска територия. Родопският силивряк може да намерите само на Балканския полуостров, а насекомоядната венерина мухоловка расте в едно единствено блато в Северна Каролина. Онези реликти, които са типични само за определени пунктове, образуват групата на «палеоендемитите» — понятие, отразяващо връзката между относителната възраст и са пента на разпространение. Дали то е било по-широко или не, говори наличието или отсъствието на отпечатъци от листа,

плодове и други части в земните пластове. Съществуващите у нас палеоендемита са предимно плейстоценска възраст, докато в други райони на земното кълбо има живи представители на по-ранни епохи. Особено характерен в това отношение е следният пример: в горещите сухи пясъци на Южноанголската пустиня Намиб е намерило убежище едно уникално растение — велвичия (*Welwitschia mirabilis*) мезозойски реликт и ендемит за този пункт. Тук на 20 години веднъж вали дъжд!

Процесите на отмиране и териториално ограничаване имат и една обратна страна. Именно в средата на постепенно отмиращите и изчезващи групировки се създават предпоставки за възникване на нови растителни организми с по-съвършени от еволюционна гледна точка приспособления. В сравнение с тези на загиващите предшественици, те осигуряват по-добър баланс в системата среда — растителен организъм. Плод на този сложен, многофакторно регулиран процес са нови типове растителни организми. В процеса на своето географско разселване те дават нови видове, т. нар. «неоендемита». Поради своята относителна младост те имат ограничени ареали. В морфоанатомично отношение се характеризират с преходи помежду си и с незначителни видови разлики. Що се отнася до жизнеността им, те са особено конкурентоспособни и са в състояние да изтласкат по-старите или генетически в изчерпаните видове от техните местообитания. Типичен пример в това отношение са представи тели на семействата Карамфилови, Розоцветни Сложноцветни. Последното семейство се смята от някои автори като исторически най-младото семейство. В тази връзка броят на ендемитите за даден район е толкова по-голяма колкото по-рано се е изолирала неговата растителност, т. е. колкото по-стара е тя или ако е център на нов видообразуване. На остров Св. Елена ендемитите съставляват 85% от цялата растителност (включително палеоендемита), в Нова Зеландия те са 72%. а на Балканите 27%. Запознаването с нашите редки и интересни растения ще бъде една своеобразна екскурзия и при посещението на различните райони ще открием онези видове, които са типични само за нашата страна. За съжаление, те не притежават никакви особени черти или белези, по които да познаем, че са ендемити. Ето защо ще оставим специалиста ботаник да ни води.

И така, потегляме към Пирин. В подножието на карстовото било е разположена местността Каца. Тя наистина прилича на един огромен съд с варовити скалисти склонове. Сред огромните клекови огнища се забелязват цветовете на множество високопланински растения. Вниманието ни се спира на едни особени по устройство виолетови цветове. Те са тръбесто-фуниевидни и всеки цвят завършва с шпора, а всички заедно образуват малки метлици. Никъде досега не сме срещали това растение или пък негови родственици. Доскоро се смяташе, че кентрантусът (*Centranthus kellereri*) е най-рядкото (а може би и трудно достъпно) растение у нас. Местността Каца е родното му място. Оказа се обаче, че този представител на сем. Валерианови расте несмущаван и неоткрит по сухите варовити сипеи във Врачанска планина. Намирането му тук не ни позволява да го изключим от списъка на особено редките ендемични видове.

Едно растение, което се смяташе за унищожено у нас, е *Astragalus fisocalyx* (сграбиче). Този български ендемит е обитавал южните каменисти склонове на Пловдивските тепета. През 1962 г., 50 години след първото му установяване у нас, сътрудници на Ботаническия институт го намират отново в Петричко. За разлика от останалите видове сграбиче, неговите цветове са приседнали в пазвите на листата и са дълги до 4 см. Чашката е гола и след цъфтеж се подува мехуресто.

Родопски крем (*Lilium rhodopaeum*)

Неговото единствено находище се намира в землището на с. Сивино в Родопите. Стройното му стъбло е обикнено с няколко едри жълти цветове.

По варовитите скали на Родопите, Пирин, Славянка и Беласица расте ендемичната каменоломка на Стрибърни (*Saxifraga stribnyi*). Нейните виолетовочервени цветове контрастират със сивия фон на варовика и мамят окото със своята красота.

От ботаническа гледна точка Родопите са район, особено богат с интересни растения. Във влажните и сенчести долове можем да намерим туфите на «безсмъртния» родопски силивряк (*Habenaria rhodopensis*). На пръв поглед, растението прилича на някаква иглика. Неправилните сини цветове, силното окосмяване, назъбването на листата не могат да заблудят специалиста. Това растение принадлежи към семейството на Геснериеви и неговата прародина е китайската провинция Юнан. Родопският силивряк притежава съвършен приспособителен механизъм против засушаване и други неблагоприятни условия. Поставен между два хербарии листа, той може да преживее без слънце, вода и хранителни вещества около 27 месеца. В специална влажна камера за около едно денонощие той си възвръща своята жизненост и може дори да цъфти. Неговата сестра рамонда (*Ramonda serbica*) може да издържи около 18 месеца. Тук се натъкваме на известната за повечето организми способност за изпадане в анабиоза, т. е. жизнените функции на организма спадат до минимум, но при благоприятни условия се възобновяват напълно.

По скалите край Бачково и Триград се среща едно от най-красивите български растения — морината (*Morina persica*). Трънливите листа не могат да скрият наредените в прешлени прекрасно

облагрени цветове. То принадлежи към семейството Лугачкови и би могло да бъде прекрасно декоративно растение.

Друг интересен район е поречието на р. Струма. Там обликът на растителните съобщества е коренно различен от този на останалите копланински растения спадат към друга категория, също така интересна от историческа гледна точка. Това са онези растения, които са успели да преодолеят залежаванията и са останали постоянни обитатели на нашите алпийски терени. При нахлуването на ледниците от север по време на залежаванията много растения, образно казано, бягайки пред ледената лавина, са се премествали на юг. По този начин до нас са стигнали много типични северни и северноевропейски видове. Впоследствие при оттеглянето на последните ледници в края на вюрмския период е започнал обратен процес. Някои от пришълците, намерили добри условия за развитие в нашите високи планини, където климатичните условия са близки до тези на севера, са останали в своята втора родина. Така у нас се е оформила групата на «гласиалните реликти». Особено богат на гласиални елементи е връх Йосифица в Рила планина. Тук се намират 4 вида пълзящи дървовидни върби, недостигащи повече от 2-3 см височина. Разположени ниско по повърхността на земята, те биват покривани от снега, който ги предпазва от измръзване. През юни пълзящите, стъбла се обкичват със заоблени зелени листа и изправените реси на съцветията.

Особено красив е сребърникът (*Dryas octopetala*) — осемте снежнобели венчелистчета и листата, покрити със сребристи власинки, са накарали хората да му дадат това поетично име.

Между туйфите от боровинки намираме и емпетрума (*Empetrum nigrum*) — типичен северен елемент, чиито плодове приличат на черни ягоди.

За цялата група гласиални реликти е особено характерна способността на представителите да издържат на физиологична суша. Това значи, че почвата има необходимата влага, но поради разлики в температурата растението не е в състояние да я възприеме. Ето защо в своето развитие те са се устроили така, че издържат и най-големите студове. Кожестите листа, покритието с власинки или восъчен налеп, групирането в туйфи (температурата тук е по-висока с няколко градуса), пълзящи стъбла, затрупвания от снега и др. ограничават водната обмяна и предпазват растенията от измръзване и изсушаване.

Да напуснем планинските върхове и да се пренесем във влажните и сенчести долове на Странджа планина. Тук се крият такива растения, които ни карат да мислим, че сме попаднали в друг район на земното кълбо.

Странджаненската зелика
(*Rhododendron ponticum*)

Странджаненската зелика – *Rhododendron ponticum*

Габват окото едрите масленозелени кожести листа на странджаненската зелика (*Rhododendron ponticum*). Тя принадлежи към семейството на боровинките и красивите ѝ цветове могат да се видят в началото на май. Тогава дъбовите гори, в които тя расте, добиват особена прелест — всред нежната зеленина на младите дъбови листа се розовеят пламъците на съцветията на зелениката. Красотата е привлекателна, но бъдете предпазливи — цялото растение съдържа отровни вещества.

По ливадите на Странджа расте и битинският синчец, който се различава от обикновения пролетен синчец по своето скъсено венче. Подробни изследвания на странджанската растителност са били направени от проф. Д. Йорданов. Благодарение на неговите и последвалите проучвания се доказва, че растителността от българския дял на Странджа е най-близо до кавказката или по-точно до колхидската растителност, развиваща се по течението на р. Риони.

Колхидските представители проникват и по-навътре в страната, където екологичните условия позволяват това. Като пример може да се посочи лавровишната (*laurocerasus officinalis*). Нейната северозападна граница се намира в Източна Стара планина. Това растение в миналото е имало значително по-голям ареал на разпространение. При разкопките за основи на Софийската опера са намерени листни отпечатащи и вкаменели плодове от лавровишния, което е още един пример как едно растение в исторически отрязък от време може да отстъпи своята територия и да се ограничи само в един район.

Емпетрума (Empetrum nigrum)

Росен – *Dictamnus albus*

По нашите поля и гори се развиват растения с най-различни физиологични свойства и приспособления. Ако минаваме през поляна с росен (*Dictamnus albus*) и непредпазливо носим запалена цигара, ще се окажем в центъра на един малък взрив. Тежките етерични масла, които се отделят от тези растения, не се изпаряват, а се задържат като облак около тях. Възпламеняват се много лесно и ако не се изгорим, то поне ще се опърлим доста. Освен това, ако невнимателно се

опитваме да накъсаме клонки от росен, ние обезателно ще получим изриви по кожата, по-силни от тези на копривата, тъй като етеричните масла имат и съставка с кожнообривно действие.

По черноморското крайбрежие расте един малко по-особен представител на тиквовите. Наричат го пръскало или луда краставица (*Escalium elaterium*). При узряване налягането в плодовете се увеличава значително и при най-малкото докосване те се откъсват от стъблото и разпръсват своите семена на десетина метра разстояние.

Змийската хурка (*Agum* sp.) осигурява своето размножение по следния начин: когато насекомото влезе във фуниевидния прицветен лист, той се затваря след него. Не се отваря дотогава, докато не се осъществи опрашването на достатъчен брой цветове. Очевидно е, че става въпрос за сложна химична регулация, много по-сложна от тази при срамежливата мимоза. Отдавна е известно, че повечето животни се хранят с растения. Но е известно и, че някои растения се хранят с дребни животинки и насекоми.

Растенията хищници наброяват около 500 вида. У нас по торфищата на високите планини и субалпийските ливади виреят два представителя на насекомоядните растения — петлгата и росянката. Листата им са покрити с особени власинки — жлези, изпускащи протеолитични ферменти. Уловените насекоми се асимилират за 24 часа и върху повърхността на листата остават само хитиновите обвивки като доказателство на една ежедневна драма в природата.

Огромно е разнообразието на растителния свят. Само нашата малка страна притежава около 3500 вида диворастящи растения. Приблизително 3% от тях са ендемични, а много от останалите са редки или интересни било в ботаническо, било в практическо отношение. В настоящия момент приблизително 1/3 са проучени, а изследването на останалите е предвидено за един период от 10—15 години. Подробното и последователно проучване на нашата растителност ще обогати още повече познанията ни за света на заобикалящите ни растения, ще ни даде възможност да си представим правилно картината на нашето историческо минало, ще обогати ботаниката с нови и интересни видове растения. Очевидното богатство на нашата флора обаче не ни дава право да се отнасяме с безразсъдно разточителство към нея, дори и при научните изследвания. Необходимо е да я проучваме и изследваме, но и старателно да я пазим.

Интересни и редки раст

Powered by
Bukvar.bg

Image not found

© 2010-2024